

החלוצים שהאמינו ב"כל הארץ קיבוץ" * העסקנים

שמכרו החלוציות בניזיד עדשים * אגדה על אדם בודד ושמו ברל

* המציאות הצינית של בן-גוריון * ראשיתו של עימות אידיאולוגי

של הגדוד נגד בן-גוריון וטבנקין. במרס 1925 הטיח אלקינד: "שורת המעשים שקיפחו את הגדוד נעשו בהשראה של מפלגת אחדות-העבודה, במידה שהיא שלטת במסדות..."

תהליך זה של התפוררות ושיסוי איש ברעהו, בהשראתו של בן-גוריון, הביא ב-1926 לפילוג בגדוד, בין שמאל לימין, ולירידתם של אלקינד וחברים אחרים מהגדוד לברית-המועצות. הם עסקו ב"ניסיון-כשל להקים שם חברה יהודית סוציאליסטית. גורלו המר של אלקינד בברית-המועצות אינו שונה מגורלם המר של יריבים אידיאולוגים אחרים של בן-גוריון, אך גרוע מגורל יריבו של בן-גוריון הוא גורל רעיון גדוד העבודה.

של ההסתדרות. דחה את רעיון הדצנטרליזציה של הגדוד, בתמיכתו של יצחק טבנקין, וניסה לנתבו למטרות ריווחיות, כפי שמופעילים כיום את חברת-העובדים של ההסתדרות.

שלב רביעי ומכריע באותו פירוק היה העלייה הרביעית, העלייה התנונית מווארן, שה"עליה אמר מנדל אלקינד: "אפנה וארשאות, הרגלי כלכלת-יבית של הבור" גנות היהודית-ירושית, עליידי נשפם, קונצרטיום, תיאטרות, ועוד עליידי כמה וכמה קמנות כאלה — העלינו את רמת-החיים למדרגה המעמדה אתנו בניגוד ממש אל כוחות התוצרת של הארץ שאותה אנו מיישבים..."

"מנות-מצב הניתנת ל" תרגום מיידי לתמות הגיוון הנוכחית של החברה הישראלית, שרמת-חיה מצוייה "בניגוד ממש אל כוחות התוצרת של הארץ..." ועל כן ציין אלקינד: "על הצורך של הריסת ההווה הבורגני והיסודות הכלכליים והפסיכולוגיים של התרבות הקפיטאליסטית, ביטול היסוד הכלכלי של המרשפה, שיחרור האשה מטיפול בילדיה וזריות בעלה, הכנסת האשה לעבודה פרודוקטיבית, הרס המרשפה בתוך תא תרבותי-סודי של החברה..." אלקינד הוסיף את "הריאקציה האנטי-תרבותית בגדוד ושיכרון ההתפשטות..."

גדוד העבודה עבר סידרה של משברים פנימיים שנבעו מעימותים עם המרכז החקלאי ומחלקת העבודות הציבוריות. הר משברים יצרו קיטוב בגדוד. באחד משלבי העימות העיר אלקינד על ההסתדרות: "כל זמן שאיננו רוב לא ייקרא עלינו שמה של ההסתדרות..."

על מוכירי-ההסתדרות בן-גוריון כותב המוכר: "בן-גוריון חזה, כדרכו, את אפשרויות העתיד וצרכיו באופן השונה מזה של רמז ואחרים. הוא חש, כי צורות החיים שפותחו בתקופת העלייה השנייה — הקבוצה הקטנה, המושב ודומיהם — אינם הולמים עוד את הצרכים והאפשרויות שניפתחו עם מתן המנדט ועם הצפייה לעלייה המונית..."

בן-גוריון, בסיגנון הברוטאלי, הכניס את זרע הפירוד לכינוסי הנהגת גדוד העבודה. אלקינד טען כלפי בן-גוריון: "הגדוד הוא קיבוץ חופשי. בן-גוריון לא ידע שהפסק כללית הוא רעיון יסודי של הגדוד וטעה..." שיא-העימות בין בן-גוריון לחברי הגדוד התמקד בעין-חרוד. בן-גוריון: "כיון צעירי עזיח-חרוד ישנם מהיותר טובים, אולם המנהלים הפצים להרוס את ההסתדרות ורק משתמשים בקהל שבגדוד ככלי-זיון. אלה אנשים מוכנים לכל. שם שינאה כבישה להפכת רות שגדלוה כמשך הזמן באופן שיטתי..." מילים מוזרות מפיו של אדם, שחיו רצון פים, "שינאות כבושות".

בהדרגה כפה בן-גוריון את רצונו על מרבית חברי הגדוד, והביא בכך להיסלול ההדרגתי. הוא סיכסך זרע אי-אמון בין ראשי הגדוד, לפי העקרון של "הפרד ומשול".

חלק מתהליך הסיכסוך הפנימי נעוץ בפוליטיזציה, שבן-גוריון עמד מאחוריה. מצב המה לגבי מי שניצל, כעבור שנים, את רעיון ה"ממלכתיות" כדי להרוס את תוצאותיה של אותה פוליטיזציה. אנשי אגודת-העבודה היו אלה שעשו את המלא-כה השחורה עבור בן-גוריון. הם שהוציאו את הערמונים של גדוד העבודה מהאש. אין ספק שאלקינד, מנהיג האגף השמאלי של הגדוד, היה מודע לאופן שבו עתידות ההסתדרות וחברת-העובדים להתנוון. יחד עם ד"ר הורוביץ ניהל את קרב-המאסף

הלם המילחמה והמהפכות ששטפו את אירופה, ואת התשתית האקולוגית חברתית-תרבותית של יהודי הגולה. את המטרה הראשונית של גדוד העבודה מצטט מרגלית מפי אחד מייסדיו, מנדל אלקינד: "יצירת טיפוס עובד חופשי, בונה הארץ ומגייסה". עד מהרה הגדיר הגדוד, שהיה מורכב מקבוצה של קומנות פועלים ב"רחבי ארץ-ישראל, את מטרתו: "בניין הארץ עליידי יצירת חיים משותפים לכל העובדים בארץ-ישראל".

אחד מחברי הגדוד, יצחק רובל: "התרחבות והתפשטות של הגדוד, עד שיקוף את כל העובדים לכל מקצועותיהם... במקום ההסתדרות הכללית צריך לבוא בגדוד העבודה היחיד..." ניסוח קיצוני יותר הוא ניסוחו של חבר אחר, יהושע לנדסמן: "הגדוד הוא, בוועידת-אנפין,

גדוד העבודה * אי קטן של חיי-חברה חופשית

הריפובליקה הסוציאליסטית שצריכה כי עתיד לתפוס את כל החיים... (בינתיים) שתוף מידבר החיים הקפיטאליסטיים והניצול ששורר עמכו בארץ, אנו יוצרים אי קטן של חיי חברה חופשית ועובדת..."

המטרה העיקרית של מייסדי גדוד העבודה היתה להפוך את ארץ-ישראל כולה לקיבוץ אחד גדול — קומונה, שעל אשיותיה תוקם אותה חברה חדשה ואר טופית. אחד המאבקים הראשונים בגדוד העבודה היה הוויכוח בין מנדל אלקינד ושלמה לבקוביץ (לביא), שהעדיף להקים "יחידה מרשקית-טריטוריאלי" — משמע: קיבוץ. ויכוח זה, המכונה "הסיכ" סוך בפרשת עין-חרוד", הוליד את המשבר הראשון של הגדוד, שחבריו היו מפורזים בפלוגות-עבודה ברחבי הארץ.

פרק שני בתהליך התפוררות רעיון גדוד העבודה מתבטא בתהליך הצמיחה הראשון של מנהיגות, שהקדישה את מירב זמנה לעסקנות, והשתלבה, מאוחר יותר, בשכתב העסקנות של מה שנהוג לכנות "ארץ-ישראל העובדת".

שלב שלישי בתהליך הפירוק ההדרגתי: המצב, שאותו מכנה מרגלית, "אסימטריה בין התפתחות של מיבנה ההסתדרות לבין מיבנה של הגדוד", כאשר ד"ר בן-גוריון, ששימש אז כמוכיר הכללי

פתיח * ישראל האבודה

מאז שהוקמה מדינת-ישראל, הלך וגש-תכה לו הלום החלוצים המייסדים, להקים בארץ-ישראל חברה שונה, צודקת, שת-שמש נר לחברות אחרות. חברה של חלוצים שנטשו בתי הוריהם באירופה ושרו את שירו של ד"ר שמעון-בייץ (שימנעוני): "אל תשמעו, בני, אל מוסר אב / ולתורת אב אל איון תמו / כי מוסר אב הוא, קו לקי / ותורת אב: לאט, לאט..."

אלא שעד מהרה הסתאב הלום החברה החדשה. ארץ-ישראל הפכה בנק אחד גדול, חברה של ספקולנטים, שסמילה הבולט הוא סמל המעמד — לא סמל היעוד. בהדרגה התפתחה לה בארץ-ישראל מנהיגות, שסימן ההיכר שלה הוא הבינון גיות. את הערכים העקרוניים של החברה החלומית החליף ערך אחד ויחיד — רדיי דות מהולה בנוסטאלגיה, ועיוורון מוחלט ביחס לעתיד. כך החמיצה החברה, שהחלום היה דגלה, את האפשרות לדוקיום בשלום עם העם השכן בארץ. כך דהה לו רעיון החברה השיוויונית. כך נמוגו שרידי הי תיקוה.

ארבע שנות שילטון הליכוד, הצליחו להאפיל על שרידי החוון והחלום, תנועת העבודה נכשלה בניסיונה לשקם את הער-כים שלה ואת המנהיגות שלה.

אין ספק שבארץ טמונים כוחות המסור גלים להפוך את קצרת הגיוון על פיה, ולהביא לשינוי ערכים מקיף; להבנה ריאליסטית של פיתרון מיכלול הבעיות. החל בבעייתו של העם השכן וכלה במיבנה החברתי והתרבותי של ישראל.

גילוי ראשון של תסיסה זו התבלט בשנים האחרונות במיסגרתם של מחקרים אוניברסיטאים. חוקרים שונים פיענחו — באורח מדעי, טטול רגשות — כמה מהתה-ליכים שאותם עברה החברה הישראלית. הם הציגו ראייה חדשה, אם כי עדיין לא מגובשת, של תולדות ישראל.

הסקירה שלהלן מטפלת בכמה מן המח-קרים הללו.

קומונה

גדוד העבודה

אחת מאגודות-הייסוד של החברה היש-ראלית היא אגדת גדוד העבודה על-שם יוסף טרוטמפלדור. בחינה מדעית למח-צה של תופעה יוצאת-דופן זו מבא אלקנה מורגלית בסיפרו קומונה, חברה ופוליטיקה, שראה-אור בספריה האוניבר-סיטאית של עט-עובד, במיסגרת מחברות חקר. כבר בפרקי הפתיחה מתאר מרגלית את התהוות הרעיון העממי הציוני, מול

* אלקנה מרגלית — קומונה, חברה ופוליטיקה; הוצאת מחברות חקר, ספריה אוניברסיטאית, עם עובד; 408 עמודים (כריכה רכה).

הגמוניה

השתלטות

פרק טראגי, אפוף הסוואה אידיאולוגית, הוא פרק שותפות-הדרך שבין דויד בן-גוריון ותנועת-העבודה, בימי המנדט-הבריטי, עד לתקימת ישראל. ספר מאת

משתלט בן-גוריון * שינאות כבושות

יעקוב גודרשטיין, שראה אור באחרונה — בדרך להגמוניה — מפא"י — התגבשות מדינותה — 1930—1936 * נקרא כמו היה פרק המשך בסיפור השתלטותו של בן-גוריון על המהלך ההיסטורי של שיבת העם היהודי לארץ-ישראל, תוך הפיכת התהליך למעשה-יצירה כמעט בילבדי של בן-גוריון.

הספר מתמקד בשלילת רעיון המדינה הדוילאומית נוסח ברית-שלום בידי בן-גוריון, תוך התמודדותו עם זאב זכור-טינסקי, המחלוקת בין בן-גוריון לרוויי

* יעקוב גודרשטיין — בדרך להגמוניה — מפא"י — התגבשות מדיניותה — 1930—1936: הוצאת עם עובד — תרבות וחינוך, ובסיוע אוניברסיטת חיפה; 295 עמודים (כריכה רכה).